

ZİYALAR, ADNAN (1999 [1980]) SOSYAL PSİKIYATRİ. İSTANBUL: YÜCE REKLAM/YAYIN/DAĞITIM.338 sayfa.

Serpil Aygün Cengiz*, Büşra Sarıgül**, Furkan Bardak***, Elif Nur Çeçen****, Elif Yıldız****, Gamze Saçaklı****, Sühan Karip Yıldız****, İsmail Akgül****, Meryem Karagöz*****

Makale geliş tarihi/Received:27.02.2020

Kabul tarihi/ Accepted:18.08.2020

* Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Halkbilim Bölümü, Ankara, Türkiye

** Nuh Naci Yazgan Üniversitesi,

***** Sağlık Bakanlığı

*** SRC Psikoteknik Merkezi,

***** Ankara Şehir Hastanesi

**** Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği,

***** Gazi Üniversitesi

**** Düzce Şehir Hastanesi,

***** Çankırı Karatekin Üniversitesi

serpilayguncengiz@gmail.com

ORCID: 0000-0001-2345-6789

bsarigul@nny.edu.trgamzes06@gmail.com

furkanbardak@yahoo.comsuhankarip@hotmail.com

elifnurcecen@gmail.comi_akgul@yahoo.com

elifkayrandac@gmail.commeryemkaragoz70@gmail.com

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Serpil Aygün Cengiz

1800’lerde bugünkü ismini alan *psikiyatri* halk hekimliğindeki kadim yerinden kökenlenerek modern tıbbın da en önemli alt araştırma alanlarından biri olmuştur. 19. yüzyılda dikkat çeken bir bilim dalı olarak kendini gösteren psikiyatri, modernizmin etkisi altında kalarak halk hekimliğinin gündelik yaşam kültüründe bulunan bütüncül (holistik) bakış açısından kartezyen anlayışın etkisiyle zaman içinde uzaklaşmıştır. Ancak yirminci yüzyılın ilk yarısında psikiyatri alanında bu bütüncül bakış açısına yeniden kucak açılmış ve ruh sağlığının toplumsal/kültürel boyutu yeniden keşfedilmiştir. Bu keşif

¹ Kolektif bir çalışma olan bu kitap inceleme yazısı Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Disiplinlerarası Sosyal Psikiyatri Anabilim Dalı yüksek lisans programında Dr. Serpil Aygün Cengiz tarafından verilen “Sosyal Psikiyatri” dersi kapsamında Aygün Cengiz ile birlikte 2017-2018 güz döneminde bu dersi alan Büşra Sarıgül, Furkan Bardak, Elif Nur Çeçen, Elif Yıldız, Gamze Saçaklı, Sühan Karip Yıldız, İsmail Akgül ile dersin konuk katılımcısı Meryem Karagöz tarafından hazırlanmıştır (iletişim için: serpilayguncengiz@gmail.com).

psikiyatri alanı içerisindeki çalışmalarda ilerleyen yıllarda “sosyal psikiyatri” alanının doğmasını sağlayarak psikiyatrinin modern tıp kapsamında toplumla ve kültürle yeniden biraraya gelmesine etki eden yepyeni bir bakış açısı kazanmasını da sağlamıştır. Sosyal psikiyatri uygulamaları açısından bu alanın tarihi yalnızca dünyada değil, Türkiye’de de çok eskilere dayanmaktadır (Doğan 2016: 137-138)

“Sosyal psikiyatri” teriminin ilk kez Almandaca “Soziale Psychiatrie” olarak 1911’de Max Fischer tarafından, İngilizcede ise “social psychiatry” olarak 1927’de E. E. Southard tarafından kullanıldığını biliyoruz (Aygün Cengiz 2006). Toplumun ruh sağlığının bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasının öneminden bahseden Işık Sayıl’ın dediği gibi (1999: 43-44) konuyla ilgili tarafların ve disiplinlerin biraraya gelmesi özellikle yirminci yüzyılda gerçekleşmiştir ve bu durum çok değerlidir. Sosyal psikiyatri çalışmalarında toplumsal ve kültürel boyutunun daha iyi anlaşılabilmesi ve gerekli müdahalelerin yapılabilmesi için psikoloji, felsefe, antropoloji ve folklor gibi çeşitli sosyal bilim disiplinleriyle de işbirliği elzemdir. Psikiyatrist Adnan Ziyalar’ın 1980’de kaleme aldığı, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniği Vakfı’nın yayını olan 397 sayfalık *Sosyal Psikiyatri* kitabı bu işbirliğinin nasıl olabileceğini gösteren önemli bir kaynak kitaptır.

2016’da kaybettiğimiz, 1932 Yugoslavya doğumlu olan Adnan Ziyalar, ilk ve orta öğrenimini İstanbul okullarında tamamlamış, ardından 1950-1956 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi’nde eğitim almıştır. 1956-1958 yılları arasında tabip-teğmen olarak askerlik hizmetini tamamlamasının ardından İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı’nda asistan olarak göreve başlamış, 1962 yılından itibaren denöropsikiyatri uzmanı olarak aynı kürsüde çalışmaya devam etmiştir. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Psikiyatri Kürsüsü’nün kuruluşunda görev almış ve 1968 yılında doçentlik unvanını kazanmış, ardından 1973 yılında profesör olmuş ve 1999 yılında da emekli olmuştur. (Gürsoy, 50-52)

Adnan Ziyalar’ın *Sosyal Psikiyatri* (1999 [1980]) kitabı dışında *Psikiyatri Lügati* (1981), *Stres, Depresyon: Nedir? Nedenleri, Korunma Yolları, Tedavisi* (1986), *Psikiyatrik Semiyoloji ve Medikal Psikoloji* (1981) ve *Sokma Akıl Para Etmez* (2002) adlı kitapları ile davranış bozuklukları, depresyon ve intihar gibi konular üzerine de çok sayıda inceleme yazısı bulunmaktadır.

İlk baskısı 1980 yılında yapılan Adnan Ziyalar’ın *Sosyal Psikiyatri* kitabı, Türkiye’de çok yeni olan bir alanın yayımlandığı dönemde alanın ilgilileri için bir başucu kitabı olarak kendini var etmiştir ve günümüzde de Türkiye sosyal psikiyatri literatüründe bu önemli yerini hâlâ korumaktadır. Kitabın tanıtımına başlamadan önce bu kitabın yazıldığı dönem çerçevesinde ele alınması gerektiğinin altını çizmek gerekmektedir; çünkü bu kitabın yazıldığı dönemlerde sosyal psikiyatrik bilgiye ulaşmak günümüzdeki denli kolay değildi.

Sosyal Psikiyatri kitabının 1999’da yapılan ilaveli ikinci baskısı şu altbaşlıklardan oluşmaktadır: “Sosyal Antropolojiye Kısa Bir Bakış”, “Hümanistik Psikoloji”, “İnsan Tabiatının İncelenmesi”, “Günümüzde Sıkıntı”, “Akıl Hastalığı Kavramı”, “Sosyal Değişimde İnanç, Örf ve Âdetlerin Rolü”, “Kaideler, Roller ve Davranışlar”, “Psikiyatrik Hastalıklarda Kültür Değişikliğinin Rolü”, “Paranormal Fenomenlerle Psikiyatrik Belirtilerin Ayrılması”, “Psikofarmakoloji”, “Agression-Saldırganlık”, “Akıl

Hastalığı ve Artan Toplum Huzursuzluğu”, “Sosyal Psikiyatri Açısından Histerinin İncelenmesi”, “Üreme Fizyolojisi”, “Şizofrenide Evlenme ve Üreme Meselesi”, “Manik Depresif Hastalık”, “Gençliğin Ruhi ve Sosyal Problemleri”, “Gençlik Çağında Ruhsal Hastalıklar”, “İntihar-Suicide”, “İntihar Olayın Ön Teşhis Kriterlerinin Araştırılması”, “Gençlik Bunalım ve Problemlerine Getirilecek Çözümler Hakkında”, “Toplum İçinde Zekâ ve Zihni Gerilik”, “İptilâ-Bağımlılık”, “Alkolün Sosyal Yapı Üzerindeki Tesirleri”, “Alkoliklerde Sosyal Gerileme”, “Alkol ve Ortaya Çıkardığı Sosyal Problemler”, “Gebelik ve Alkolizm”, “Uyuşturucu Maddelerin Ruh ve Beden Sağlığı Üzerindeki Etkileri”, “Beden İmajı Kavramı”, “Ruhumuz ve Bedenimiz Üzerine Görüşler ve Düşünceler”, “Evlenme Probleminde Kişisel Özgürlük ve Toplum Yasaları”, “Üreme Psikozları”, “Okul Öncesi Çocuklarında Kötü Alışkanlıklar ve Davranış Bozuklukları”, “Yaşlanma ve Yaşlıların Toplum İçindeki Durumu”, “Yaşlılarda Görülen Psikopatolojik Belirtiler ve Psikiyatrik Hastalıklar” ve “İşsizliğin Psikopatolojisi”.

Adnan Ziyalar, kitabının girişinde psikiyatri alanında diğer disiplinlerin yaklaşımının eksikliğini hissettiğinden olsa gerek sosyal antropolojiyi, temel psikoloji akımlarını, insan tabiatının ne olduğunu temel kavramlarla açıklamaktadır (1999: 1-24). Bu aynı zamanda kitabın bir başucu kitabı olmasını sağlamıştır, çünkü alanda var olan veya alana yeni giren biri bu alandaki açlığının nereden kaynaklandığını, neyi bilmesi veya neyi araştırması gerektiği açık bir şekilde kavramaktadır. Kitabın girişindeki bu açıklamalar sayesinde sosyal psikiyatrinin nasıl bir ihtiyaçtan doğduğunu, diğer bilimlerle ilişkisinin neden kurulması gerektiği hakkında yeterince aydınlatıcı olmaktadır. Okur, temel kavramlarla karşılaştıkça psikolojiden felsefeye, sosyolojiden antropolojiye kadar geniş bir alanın sosyal psikiyatride iç içe olduğunu görmektedir. Ancak Adnan Ziyalar’ın kitabında, terimlerin kabaca verilmesi ve anlatımı derinliğe kavuşturmadan bir sonraki terime ikna edici bir bağlam oluşturmaksızın geçilmesi bu kitabın giriş bölümünün aynı zamanda da zayıf noktasıdır. Okur kitabı incelerken terimler arasında boğulmakta, hiçbir kavramı tam olarak sindiremeden yeni bir bilgiyle karşılaşmaktadır. Diğer bir nokta ise Adnan Ziyalar’ın kitabında göze çarpandisel tutarsızlıklardır. Örneğin yazar, bazen okuyucuya kendi yorumunu açıkça belirtirken parantez içine almaya gerek görmeden beşeri bir bilgiyi tartışmaya kapatarak kendi yorumunun salt doğru olduğunu iddia etmektedir. Kanımızca, alanında bir başucu kitabı olan bu kitabın sosyal psikiyatri alanında tek kitap olmasına rağmen kült metin olmayı bir kenara koyalım, hak ettiği asgari ölçüde bile tanınmamasının nedeni budur.

Adnan Ziyalar kitabında “Günümüzde Sıkıntı” başlığıyla aslında psikiyatrinin sosyal boyutuna önemli bir giriş yapmaktadır. Sıkıntının ne olduğunu belirlemenin önemli olduğuna; ne zaman ve hangi sıkıntının nörolojik sıkıntı çerçevesi içerisine dahil edileceğine ve sıkıntısız bir yaşamın genel çerçevelerine değinmiştir. Bunu yaparken özellikle toplumda yaşanan boşanmalar ve sonuçları, suç oranları gibi genel toplumsal sorunlar bağlamında da değerlendirmiştir. “Sağlıklı Duygusal Uyumun” ise iyimser olmak, sıkıntıdan uzak olmak, kendini kontrol edebilmek ve iyi bir inanç sistemi geliştirmekten geçtiğini savunmuştur. İyi bir inanç sistemi geliştirmek kavramının, okurken okuyucuyu durup düşünmeye sevk ettiğini söylememek kaçınılmaz. Bireyin psikolojik sağlamlığı açısından zaman zaman kendi kendini rehabilite edebilecek “ruhi bir derinliğe” sahip olması gerektiği noktasına

değinin, inanç ritüellerine katılımı birbirinden ayırarak belirginleştirmektedir. Yine nörolojik sıkıntıyı engellemek ve sıkıntıdan uzak durmak çerçevesinde aile ilişkilerinde huzur, moral eğitimi, aile bireylerinin sosyal girişimlerini desteklemek gibi bireyin “sosyal” yönden olumlu uyum geliştirmesine katkı sağlayacağını söylemiştir. Kitapta nörolojik sıkıntı, akıl hastalığı kavramlarıyla ele alınmış psikiyatrik hastalıkların çeşitli kültürlerde uygulanmış araştırmaların çeşitli çarpıcı sonuçlarını ele almıştır. Örneğin, bir ülke için karakteristik olan şizofrenik belirtiler, diğer başka bir ülkede aynı ölçüde rastlanmamakta ve klinik formlar çok değişik farklar göstermektedir. Eşdeyişle toplumlarda farklı kültürel özelliklerin, yaşam biçim ve ritüellerinin psikiyatrinin belirlediği kalıpların geçerlilik ve güvenilirliğinin yeterli düzeyde olmadığını belirterek; biyolojik belirtilerde farklılıklar olduğunu örnekleriyle ortaya koymuştur. Bu da aslında psikiyatrideki “sosyal”ın etkisinin vurgusunu en açık bir biçimde gösterilmesidir. (Ziyalar 1999: 25-28)

Kitabın antropolojik yaklaşımının ardından devam eden bölümünde ise agresyonun tarihçesi ve teorik sınıflandırılması, akıl sağlığı ve buna bağlı artan toplum huzursuzluğu, sosyal psikiyatri açısından histerinin incelenmesi, üreme fizyolojisi, şizofrenide evlenme ve üreme meselesi, manik depresif bozukluk ile gençliğin ruhi ve sosyal problemlerinden bahsedilmektedir (1999: 84-92). 1970’lerde çok fazla gündemde olmayan “gençlik çağı”, kitapta diğer araştırmacıların da görüşlerine yer verilerek psikiyatrinin anladığı gençlik çağı ile halkın anladığı gençlik çağı kavrayışları karşılaştırmalı tartışılmaktadır (1999: 137-142). Bu bölümde gençlik çağı dönemleri, yaş aralıkları ve daha çok gençlerin psikopatolojileri üzerinde durulmuştur. İntiharla ilgili bölümde intiharın nedenleri, sosyolojik ve psikolojik değerlendirmesi, intihar eden kişilerin özelliklerinden bahsedilmektedir. İntiharı önlemeyle ilgili verilen öneriler günümüz şartlarında da geçerliliğini sürdürmektedir. Adnan Ziyalar’ın *Sosyal Psikiyatri* kitabında, alkolün sosyal yapı üzerindeki etkileri, ortaya çıkardığı bedensel ve toplumsal sorunlar, uyuşturucu madde kullanımının ruhsal, bedensel ve toplumsal yapı üzerindeki etkileri, beden imajı, evlilik ve toplumsal etkileri yer almaktadır (1999: 194-258)

Adnan Ziyalar’ın kitabının ana iletisi, etrafımızda olup bitenleri anlamak, bireysel olarak bakış açımızı problem çözmeye yönelik geliştirmek, duyarlı olmak, farkındalık geliştirmek, toplumsal rehabilitasyon yapabilmek ruhsal bozuklukların iyileştirilmesinde önemli adımlar olduğudur. Adnan Ziyalar için “sosyal psikiyatri” bilmek, öğrenmek, anlatmak, yaymak, iyileşmek, iyileştirmek anlamlarına gelmektedir. Ancak bir yandan da Adnan Ziyalar, kitabını büyük bir içtenlikle “Karamsarlığım için özür dilerim” diyerek bitirmektedir (1999: 338). Adnan Ziyalar, kırk beş yıllık hekimlik hayatından çeşitli hikayelerini paylaştığı ‘*Sokma Akıl Para Etmez*’ (2002) adlı kitabında da genel olarak bu karamsar bakış açısını paylaşmaktadır; öte yandan kendisinin yazdığı tüm eserler başta *Sosyal Psikiyatri* kitabı olmak üzere bu karamsarlığın giderilmesine yönelik çalışmaları destekleyen metinlerdir.

KAYNAKLAR

- Aygün Cengiz, S.(2006).Bir Yüksek Lisans Programının Tartışmaya Açılması: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Disiplinlerarası Sosyal Psikiyatri Yüksek Lisans Programı. *42. Ulusal Psikiyatri Kongresi Bildiri Kitabı*, İstanbul, 01-05 Kasım 2006.
- Doğan, O.(2016).Dünden Bugüne Türkiye’de Sosyal Psikiyatri Uygulamaları. *AnatolianJournal of Psychiatry*, 17(2):136-142.
- Gürsoy, N.(2011). Prof. Dr. Adnan Ziyalar’ın Öfkeyle Başlayan Bir Başarı Öyküsü. *Psikohayat*, Temmuz-Eylül, 50-52.
- Sayıl, I.(1999).VI. Ulusal Sosyal Psikiyatri Kongresi Açılış Konuşması. *Kriz Dergisi*, 7 (2): 43-44.
- Ziyalar, A.(1981).*Psikiyatri Lügati*.İstanbul : İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniği Vakfı.
- Ziyalar, A.(1981).*Psikiyatrik Semiyoloji ve Medikal Psikoloji*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi.
- Ziyalar, A.(1986).*Stres, Depresyon: Nedir? Nedenleri, Korunma Yolları, Tedavisi*. İstanbul: Milliyet.
- Ziyalar, A.(2002). *‘Sokma Akıl Para Etmez’*.İstanbul: Engin Matbaacılık.